

Distribúcia koncoviek *-mi*, *-ami* v tvaroch maskulínných substantív zakončených na konsonantické skupiny

Agáta Karčová – Daniela Majchráková

1. Distribúcia koncoviek *-mi*, *-ami* v tvaroch maskulínných substantív a jej spracovanie v jazykovednej literatúre

Pre inštrumentál množného čísla substantív sú typické relačné morfémy *-mi*, *-ami*, prípadne *-iami*. Vymedzenie pravidiel, ktoré koncovky sú v konkrétnych tvaroch správne, nie je najmä pre mužské substantíva jednoznačné. V ich prípade sa často stretávame s používaním obidvoch koncoviek *-mi*, *-ami* v rámci jedného tvaru, čiže s variantnosťou alebo rozkolísanosťou.

Pre bežných používateľov jazyka sa rozdiely medzi variantnými a invariantnými koncovkami najmä vzhľadom na nejasnosť pravidiel môžu stierať. Nejednotné používanie koncoviek *-mi*, *-ami* svedčí o tom, že používateľ jazyka sa pri ich rozlíšení často riadi len vlastným jazykovým cítením. V súvislosti s variantnosťou sa nám naskytá otázka týkajúca sa dynamickosti normy, a to problematiky progresívnych, prenikajúcich prvkov v jazyku a na druhej strane prvkov ustupujúcich (porov. Dvonč, 1984). Rozdiel medzi variantmi sa pritom najviac prejavuje v oblasti používania jazyka – konkrétne výskyty môžu byť dokladom preferovania alebo naopak vytlačania istej variantnej koncovky v rámci jedného tvaru.

V príspevku sa zameriame na problematiku variantnosti a invariantnosti používania pádových koncoviek *-mi* a *-ami* v inštrumentáli plurálu substantív mužského rodu zakončených na spoluhláskovú skupinu, konkrétne na spoluhláskové skupiny *-nd*, *-nt*, *-rd*, *-rt*, *-kt*, *-st* a iné spoluhláskové skupiny typu CC, skupiny tvorené kombináciou sonóry a iného konsonantu (CsC) a na kombináciu mC. Cieľom je overiť platnosť pravidla, podľa ktorého v substantívach mužského rodu je primárnou koncovka *-mi*.

V stručnosti načrtneme doterajšie prístupy k tejto téme a zhrnieme základné pravidlá používania daných relačných morfémy, ktoré boli definované v dostupnej literatúre. Pre úplnosť zahrnieme do opisu pravidiel aj substantíva mužského rodu vzoru *hrdina*, ktoré sú zakončené na samohlásku a síce okrajovo, ale v podstate tiež poukazujú na rozkolísané používanie koncoviek *-mi* a *-ami*. Rôznym spôsobom definované pravidlá porovnáme a vyvodíme z nich vše-

obecné závery. V ďalšej časti príspevku sa zameriame na opis používania koncoviek *-mi*, *-ami* pri životných i neživotných substantívach mužského rodu po spoluhláskových skupinách, pričom tieto opisy podložíme prehľadom reálnych výskytov používania slov s uvedenými koncovkami. Frekvenčné hodnoty výskytov sme zisťovali v Slovenskom národnom korpuse a na internete. Osobitnú pozornosť budeme venovať tým tvarom, ktoré sú v pisaných textoch frekvencované, ale v kodifikačných príručkách ani v čiastkových štúdiách sa nepripúšťajú ani ako varianty. V závere zhrnieme výsledky nášho pozorovania a pokúsime sa ich porovnať s doteraz formulovanými pravidlami používania koncoviek *-mi*, *-ami* pri maskulínných substantívach.

V akademickej *Morfológii slovenského jazyka* (1966, s. 84 – 101; ďalej MSJ) je zachytených niekoľko pravidiel používania daných relačných morférov v mužských substantívach.

1. Pádová koncovka **-mi** sa vo všeobecnosti používa v substantívach podľa vzoru *chlap*, *dub*, *stroj*, ktoré sa končia na spoluhlásku (okrem *m*), napr.: *prekladateľ – prekladateľmi*, *batoh – batohmi*, *zdroj – zdrojmi*. Pri tomto pravidle sa uvádza, že niektoré z týchto slov majú aj koncovku *-ami*, napr.: *tramp – trampmi/trampami*, *lump – lumpmi/lumpami*, *labanc – labancmi/labancami*, ale nie sú uvedené žiadne príčiny tejto variantnosti a ani nie je užšie špecifikovaná konkrétna skupina slov, kde sa takáto variantnosť pripúšťa. Ďalej sa koncovka *-mi* používa vtedy, keď sa kmeň podstatných mien končí na skupinu zvučnej a šumovej spoluhlásky, napr.: *asistent – asistentmi*, *chirurg – chirurgmi*. Pri substantívach s deklináciou podľa vzoru *hrdina* je v inštrumentáli plurálu koncovka *-mi* pri cudzích slovách zakončených na *-ta* s predchádzajúcou samohláskou, napr. *proféta – profétmi*, *poetmi*, *husitmi*, *glagolitmi*, *táboritmi*, *banditmi* (ale *tatami*, *mešťanostami*). Tvary I pl. *predsedmi*, *hrdinmi* a pod. sú podľa MSJ nespisovné.

2. Pádová koncovka **-ami** je v podstatných menách vzoru *chlap* a *dub*, ktorých kmeň sa končí na spoluhlásku *-m*, napr.: *agronóm – agronómami*, pri slovách s pohyblivými samohláskami *e*, *o*, *i*, napr.: *poslanec – poslancami*, *obor – obrami*, *synáček – synáčkami* (*synáčikmi*), *chrbát – chrbtami*, pri substantívach na *-o*, napr.: *otecko – oteckami*, *dedo – dedami*, *zajko* (N, A pl. *zajky*) – *zajkami*, pri cudzích podstatných menách na *-ius* a v prípade vzoru *dub* aj *-eus*, napr.: *génus – géniami*, *nuncius – nunciami*, *nónius – nóniami*, a pri niektorých slovách (podľa vzorov *chlap*, *dub*, *stroj*), ktorých kmeň sa končí na skupinu dvoch šumových spoluhlások, napr.: *host – hostami*, *teš – tešami*, *Kopt – Koptami*, *plášť – plášťami*. A nakoniec sa koncovka *-ami* používa v niektorých substantívach vzoru *dub*, ktoré sú súčasťou ustálených spojení, pri pomnožných podstatných menách a pri slovách, ktoré sa častejšie používajú v pluráli, napr.: *pomery – pomerami*, *schody – schodami*, *fízy – fízami* (aj *fízmi*),

rohy – rohami (rohmi), parohy – parohami, úroky – úrokami (úrokmí), čary – čarami, orechy – orechami, zuby – zubami.

Otázke koncoviek *-mi, -ami* sa venovalo aj viacero autorov v časopise *Kultúra slova*.

Podľa M. Pisárčikovej (1995) sa koncovka *-ami* uplatňuje len vtedy, keď sa kmeň končí na hlásku alebo skupinu hlások, s ktorou sa základná koncovka *-mi* nedá vo výslovnosti ľahko uplatniť. Za takéto hlásky považuje spoluhlásku *m*, napr.: *stromami, moslimami*, prípadne dve šumové spoluhlásky, napr.: *prstami, plášťami*. Napokon sa koncovka *-ami* používa pri slovách s pohyblivými samohláskami, napr.: *svedok – svedkami, krdel' – krdľami*. Podľa autorky vo všetkých ostatných prípadoch je relevantná koncovka *-mi*, napr.: *dokumentmi, princípimi, policajtmí*.

V príspevku J. Horeckého (1996) sa uvádza, že pri podstatných menách zakončených v nominatíve na jednu spoluhlásku má byť použitý variant s koncovkou *-mi*, napr.: *chlapmi, vojakmi*. Výnimkou sú substantíva so zakončením koreňovej morfémy na fonéme *m*, pri ktorých je koncovka *-ami*, napr.: *dom – domami*. Po skupine spoluhlások býva relačná morféma *-ami*, napr.: *chlapcami, sviatkami*. Neplatí to o skupinách spoluhlások *-nd, -nt, -rd, -rt, -kt*, kde je správne použiť koncovku *-mi*, napr.: *ašpirantmi, lordmi, jogurtmi*. Po skupine *-st* sú prípustné obidve podoby, hoci podľa autora prevažuje skôr koncovka *-ami*.

Pravidlá pre sporné prípady používania týchto koncoviek sa pokúšal formulovať aj L. Navrátil (2002). *Morfológiu slovenského jazyka* (1966) spresňuje v tom, že ako osobitnú skupinu vyčleňuje substantíva mužského rodu zakončené na spoluhláskové skupiny *-nt, -nd, -rd, -rt a -kt*, v ktorých za správnu považuje iba koncovku *-mi*. Používanie primárnej podoby *-mi* a variantu *-ami* považuje autor v súčasnosti za vcelku ustálené a vzťah týchto koncoviek má podľa neho v zásade charakter komplementárnej distribúcie, čiže v istých prípadoch je vždy *-mi*, v iných zasa *-ami*. Hranica medzi nimi nie je však úplne presná a nepriepustná, takže sú tu aj niektoré slová s dvojtvarmi, ktoré sú rovnocenné. Ide najmä o slová zakončené na spoluhláskovú skupinu *-st*, napr.: *most – mostmi/mostami, prst – prstmi/prstami, piest – piestmi/piestami, test – testmi/testami, trest – trestmi/trestami* atď. Podľa autora sa zdá, že v týchto prípadoch v bežnej jazykovej praxi prevažuje podoba s koncovkou *-ami*. Ďalšie doplnenie sme zaznamenali pri tej časti pravidiel, pri ktorých sa hovorí o substantívach s pohyblivou samohláskou; autor pridal k už vymenovaným pohyblivým samohláskam aj dvojhlásku *-ie-*, napr.: *koniec – koncami, hrniec – hrncami*.

Podrobné informácie o používaní koncoviek *-mi* a *-ami* sú uvedené v publikácii *Slovenčina a čeština. Synchronne porovnanie s cvičeniami* (Sokolová a kol., 2005). Podľa autoriek je pre morfu *-mi* relevantný nepohyblivý

vokál a jeden konsonant C (okrem *m*), kombinácie sonóry a iného konsonantu CsC (okrem mC, napr. *mužmi*) a zo spoluhláskových skupín CC sú to skupiny: *-st, -št, -zd, -žd, -žd', -kt, -pt, -sk, -sg, -bt, -x (-ks)*. Pre morfu *-ami* je relevantný pohyblivý vokál pred jednou spoluhláskou V/ϕ C (*otcami*), spoluhláska *m* (*ekonómami*), kombinácie mC (*vampami*), CsCs (*borščami*) a N sg. *-o* (*dedami*).

V príspevku overujeme jednotlivé konštatovania, pričom vychádzame z konkrétnych výskytov daných koncoviek v reálnych textoch.

Prvá fáza našej práce spočívala v tom, že sme z *Krátkeho slovníka slovenského jazyka* (2003; ďalej KSSJ) vygenerovali všetky substantíva mužského rodu, ktoré sa končili na dve a viac spoluhlások. Predpokladali sme, že bežní používatelia jazyka zakončenia *-mi* a *-ami* v prípadoch týchto tvarov nepoužívajú jednotne. Konkrétne doklady o ich použití sme doložili frekvenčnými hodnotami zo Slovenského národného korpusu (verzia prim-2.1-snk-all), z webovej stránky Google a programu na vyhľadávanie Morfeo. V príspevku rozpracujeme jednotlivé skupiny slov podľa zakončenia {*-nt, -nd, -rd, -kt, -st* atď.} a tie ďalej rozdeľujeme do podskupín osobných, zvieracích a neživotných substantív. Pri jednotlivých podskupinách uvádzame podrobné tabuľky výskytov jednotlivých tvarov rozdelených podľa uvedených spoluhláskových skupín.

2. Distribúcia koncoviek *-mi, -ami* v jednotlivých konsonantických skupinách

2.1 Skupina *-nd*

Tabuľka 1. Spoluhlásková skupina *-nd* (Z – životné substantívum).

Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>fond</i>	263/89	409/402	1765/872
<i>forhend</i>	2/0	1/7	1/1
<i>nímand</i> (Z)	2/1	3/2	3/3
<i>trend</i>	280/50	618/438	1917/754
<i>vagabund</i> (Z)	8/2	21/31	13/27
<i>víkend</i>	6/5	44/29	51/59

Osobné životné podstatné mená končiace na spoluhláskovú skupinu *-nd* *vagabund* a *nímand* sa nevyskytujú v písaných textoch často a v texte ich vnímate ako príznakové, silne expresívne, v prípade slova *nímand* si silne uvedomujeme aj cudzí pôvod tohto slova.

V tvare inštrumentálu plurálu slova *nímand* sa viac vyskytuje koncovka *-mi* ako koncovka *-ami*, v prípade slova *vagabund* prevažuje tvar s koncovkou *-ami*.

Neživotné substantíva zakončené na *-nd* sa v inštrumentáli plurálu častejšie vyskytujú s koncovkou *-mi* ako s koncovkou *-ami* – jednoznačná je táto prefe-

rencia pri jednoslabičných slovách *fond* a *trend*, kolísavá pri viacslabičných slovách *forhend* a *víkend*. Vo všetkých prípadoch ide o cudzie slová.

2.2 Skupina -nt

Tabuľka 2. Spoluhlásková skupina -nt (A – zvieracie substantívum, N – neživotné substantívum, Z – životné substantívum).

Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>abiturient</i> (Z)	2/0	2/0	2/0
<i>abonent</i> (Z)	5/2	22/21	9/15
<i>absolvent</i> (Z)	139/11	496/244	891/361
<i>abstinent</i> (Z)	9/0	42/9	22/8
<i>agent</i> (Z)	238/23	375/275	1015/376
<i>akcent</i>	11/4	61/48	49/27
<i>argument</i>	745/157	613/211	2089/19038
<i>asistent</i> (Z)	175/14	272/168	1483623
<i>ašpirant</i> (Z)	32/5	79/37	76/31
<i>bažant</i> (A)	9/1	21/14	28/14
<i>briliant</i>	53/3	116/34	180/27
<i>cent</i>	7/5	37/114	78/138
<i>debutant</i> (Z)	16/0	33/5	20/10
<i>delikvent</i> (Z)	23/0	34/19	24/20
<i>demonštrant</i> (Z)	183/18	113/71	483/519
<i>determinant</i>	11/4	91/67	56/23
<i>dezodorant</i>	5/1	17/1	9/2
<i>diamant</i>	253/38	218/228	801/383
<i>diletant</i> (Z)	7/1	37/12	79/6
<i>dirigent</i> (Z)	29/4	113/34	218/43
<i>diverzant</i> (Z)	4/0	5/1	0/2
<i>docent</i> (Z)	10/1	108/20	71/10
<i>dokument</i>	581/94	709/706	4515/2185
<i>ekvivalent</i>	59/5	138/94	280/113
<i>element</i>	75/16	476/526	422/576
<i>emigrant</i> (Z)	81/5	167/56	166/84
<i>evakuant</i> (Z)	3/1	7/1	5/1
<i>expedient</i> (Z)	2/0	2/0	1/0
<i>experiment</i>	87/22	233/316	391/295
<i>exponent</i> (Z/N)	16/1	46/27	15/17
<i>exprezident</i> (Z)	2/0	5/0	14/0
<i>exulant</i> (Z)	9/0	23/2	16/1
<i>fabrikant</i> (Z)	2/0	2/0	5/0
<i>ferment</i>	2/0	3/4	3/2
<i>figurant</i> (Z)	5/3	33/16	15/6
<i>forint</i>	5/4	16/16	10/12
<i>fragment</i>	74/14	133/138	232/156
<i>frekventant</i> (Z)	16/1	109/7	84/5
<i>front</i>	19/12	21/93	8/129

Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>fundament</i>	4/0	38/28	40/26
<i>garant</i>	89/4	388/100	813/66
<i>gigant (Z/N)</i>	27/6	171/36	163/39
<i>gratulant (Z)</i>	64/6	141/33	125/25
<i>horizont</i>	5/4	58/41	35/32
<i>hyacint</i>	7/1	14/4	11/3
<i>hydrant</i>	3/0	38/14	18/11
<i>ignorant (Z)</i>	5/1	23/7	13/4
<i>incident</i>	39/2	132/13	71/7
<i>inštrument</i>	31/2	99/52	93/78
<i>inteligent (Z)</i>	5/1	25/24	19/12
<i>intervent (Z)</i>	2/0	12/1	6/0
<i>inzerent (Z)</i>	7/0	55/6	51/10
<i>jubilant (Z)</i>	9/0	122/43	127/55
<i>klient (Z)</i>	817/104	730/720	9278/3629
<i>koeficient</i>	43/10	248/259	292/313
<i>kolaborant (Z)</i>	17/0	40/15	26/7
<i>komediant (Z)</i>	14/0	32/5	12/4
<i>kompliment</i>	30/11	94/80	101/69
<i>komponent</i>	128/16	629/485	1784/3890
<i>konfident (Z)</i>	3/0	5/2	7/2
<i>konkurent (Z)</i>	360/13	484/205	1930/279
<i>konsonant</i>	8/0	7/1	3/0
<i>kontinent</i>	80/21	220/92	280/74
<i>kontingent</i>	4/1	24/3	12/2
<i>konzultant (Z)</i>	31/2	312/79	560/67
<i>konzument (Z)</i>	79/10	206/82	584/70
<i>korešpondent (Z)</i>	8/0	63/3	17/1
<i>kvadrant</i>	2/0	8/3	5/3
<i>laborant (Z)</i>	5/0	21/3	14/1
<i>labyrint</i>	3/2	19/4	19/8
<i>mandant (Z)</i>	4/0	9/2	2/0
<i>manipulant (Z)</i>	2/0	5/1	3/0
<i>maturant (Z)</i>	48/1	192/63	1438/59
<i>medikament</i>	23/3	80/67	94/49
<i>miništrant (Z)</i>	11/3	85/41	72/44
<i>moment</i>	102/29	22/45	294/258
<i>monument</i>	18/4	40/41	33/32
<i>muzikant (Z)</i>	118/22	191/151	665/209
<i>okupant (Z)</i>	70/11	131/58	762/37
<i>oponent (Z)</i>	71/8	176/97	380/123
<i>ornament</i>	90/68	105/301	394/648
<i>pacient (Z)</i>	535/50	546/288	2099/586
<i>pánt</i>	6/3	70/67	125/113
<i>parlament</i>	83/7	180/63	353/55
<i>patent</i>	23/4	228/134	231/169
<i>pendant</i>	5/0	8/2	4/2
<i>pigment</i>	9/2	81/102	99/111
<i>praktikant (Z)</i>	15/0	33/4	28/4

Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>prezident (Z)</i>	218/16	321/71	444/54
<i>producent (Z)</i>	234/17	474/331	1705/453
<i>projektant (Z)</i>	23/1	296/78	321/62
<i>prominent (Z)</i>	43/4	120/25	105/25
<i>protestant (Z)</i>	129/1	245/34	312/45
<i>rebelant (Z)</i>	18/0	15/1	10/0
<i>recenzent (Z)</i>	19/0	98/27	106/17
<i>referent (Z)</i>	9/2	76/12	49/8
<i>regent (Z)</i>	4/0	8/2	7/1
<i>regiment</i>	2/0	2/0	2/0
<i>rekonvalescent(Z)</i>	3/0	6/1	3/0
<i>rekreant (Z)</i>	27/1	64/24	49/16
<i>repatriant (Z)</i>	2/1	4/0	2/0
<i>reprezentant (Z)</i>	458/21	570/141	3843/137
<i>sediment</i>	46/46	126/152	121/155
<i>segment</i>	37/10	291/274	318/199
<i>sekundant (Z)</i>	3/0	21/2	15/4
<i>seržant (Z)</i>	2/0	4/2	2/2
<i>simulant (Z)</i>	2/1	9/6	20/5
<i>špekulant (Z)</i>	26/1	60/15	50/15
<i>šprint</i>	6/3	22/31	26/38
<i>špunt (Z/N)</i>	0/2	5/9	3/37
<i>študent (Z)</i>	1507/285	717/702	9850/3381
<i>talent</i>	50/41	151/322	209/391
<i>temperament</i>	4/0	9/6	6/7
<i>testament</i>	2/0	2/2	1/2
<i>trabant</i>	2/2	9/8	3/3
<i>trafikant (Z)</i>	3/0	3/0	2/0
<i>transparent</i>	219/11	317/148	478/126
<i>variant</i>	147/27	353/374	808/6358
<i>víceprezident (Z)</i>	34/7	109/30	78/26
<i>volant</i>	19/12	108/25	83/11

Skupinu substantív mužského rodu zakončených na spoluhláskovú skupinu *-nt* tvoria názvy osôb s rôznymi príznakmi (*abstinent, konzultant*) alebo názvy pomenúvajúce rozličné profesie (*agent, asistent*). Názvy zvierat sa vyskytujú v tejto skupine ojedinele (*bažant, mastodont*). Niektoré lexémy patriace do tejto skupiny môžeme interpretovať ako životné aj ako neživotné (*exponent, gigant, špunt*), čo sa vo formálnej rovine prejavuje v niektorých odlišnostiach v systéme paradigmy. Na spoluhláskovú skupinu *-nt* sú zakončené aj neživotné substantíva mužského rodu pomenúvajúce rôzne predmety a javy (*akcent, konsonant, ornament, pánt*).

V tvaroch inštrumentálu životných substantív zakončených na *-nt* badať výraznú snahu používateľov preferovať relačnú morfému *-mi*, pričom počet výskytov so zakončením *-ami* nie je zanedbateľný.

Pri zvieracích substantívach mierne prevažuje koncovka *-mi*.

Pri lexémach *exponent* a *gigant*, ktoré fungujú vo významoch životných aj neživotných substantív, sme zaznamenali prevahu koncovky *-mi*. Všetky nájdene výskyty slova *exponent* v inštrumentáli plurálu však významovo patrili do triedy životných substantív. Pri tvaroch slova *gigant* bola situácia zložitejšia. Tvar *gigantmi* sa v SNK vyskytoval len vo význame obrovského kolosu, okrem jedného nasledujúceho prípadu: „Nad hladkým architrávom sa vinul basreliefový vlys s výjavmi bohov a gigantmi, únosu Leukidipiek a zhromaždenia bohov“ (<http://www.referaty.sk>). Aj tvar *gigantami*, hoci menej zastúpený, sa vyskytoval vo význame neživotného substantíva (*hutnícky, plynárenský, priemyselný, mediálny, štátny, ropný, stavebný, futbalový*), okrem jedného prípadu z rovnakého zdroja ako predchádzajúci: „Metódy zobrazujú rôzne boje bohov s gigantami, Grékov s Trójanmi a Amazonkami“ (<http://www.referaty.sk>). Môžeme teda konštatovať, že výrazné uprednostňovanie koncovky *-mi* prislúcha substantívu *gigant* ako neživotnému maskulínu.

Slovo *špunt* sa častejšie používa v životnom význame malé dieťa ako v neživotnom význame zátk a výrazne pri ňom prevláda použitie koncovky *-ami*.

Inštrumentál plurálu vo väčšine neživotných substantív zakončených na *-nt* sa častejšie tvorí koncovkou *-mi*. Výnimkami sú lexémy *talent* a *variant*, kde je prevaha používania koncovky *-ami*. V prípade lexémy *variant* treba brať do úvahy aj vplyv českého ekvivalentu *varianta*, ktorý u niektorých slovenských používateľov rozkolísava rodovú príslušnosť lexémy *variant* a v I pl. má koncovku *-ami* typickú pre substantíva ženského rodu.

Súhrnne môžeme povedať, že v tejto skupine substantív cudzieho, neslovenského pôvodu prevažuje v inštrumentáli plurálu koncovka *-mi*, no vo väčšine prípadov je aj počet výskytov koncovky *-ami* natoľko zastúpený, že by sa mohla chápať ako variantná koncovka popri viac používanej koncovke *-mi*.

2.3 Skupina *-rd*

Tabuľka 3. Spoluhlásková skupina *-rd* (A – zvieracie substantívum, Z – životné substantívum).

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>akord</i>	38/8	134/323	140/465	<i>leopard</i> (A)	7/2	9/20	9/21
<i>bard</i> (Z)	1/3	3/11	2/9	<i>lord</i> (Z)	10/0	11/14	22/58
<i>bastard</i> (A)	3/0	33/24	13/21	<i>prd</i>	2/0	35/3	16/0
<i>fjord</i>	11/6	36/60	33/75	<i>rekord</i>	81/17	224/104	400/195
<i>gepard</i> (A)	6/0	8/3	13/0	<i>štandard</i>	206/75	621/753	23337/1763
<i>kord</i>	8/1	10/16	4/14	<i>yard</i>	2/0	0/2	0/3

Substantíva mužského rodu zakončené na spoluhláskovú skupinu *-rd* sú bez výnimky cudzieho pôvodu, v prípade životných substantív označujú rôzne

povolania (*steward*) a spoločenský status (*lord*). Patrí sem aj archaické slovo z vyššej štýlovej vrstvy – *bard*. Zvieracie podstatné mená patriace do tejto skupiny sú *leopard* a *gepard*, lexéma *bastard* označuje zviera, ale často sa používa aj ako nadávka.

Pri životných substantívach v tejto skupine je častejšie používanie koncovky inštrumentálu plurálu *-ami*, prevažuje vo všetkých nami nájdených životných substantívach.

V prípade zvieracích substantív je používanie obidvoch koncoviek značne rozkolísané: pri slove *bastard* je počet výskytov s oboma koncovkami vyrovnaný, pri slove *gepard* výrazne prevažuje používanie koncovky *-mi*. Výskyt tvarov inštrumentálu plurálu slova *leopard* s koncovkou *-mi* je častejší v prim-2.1-snk-all, na Googli a Morfeu je naopak prevaha tvarov s koncovkou *-ami*.

Používanie koncoviek *-mi* a *-ami* pri neživotných substantívach zakončených na spoluhláskovú skupinu *-rd* je vcelku vyrovnané. Sú však lexémy, kde sme zaznamenali výraznú prevahu používania jednej z koncoviek, napríklad pri lexéme *akord* výrazne prevažuje používanie koncovky *-ami*, pri lexéme *rekord* aj *štandard* je prevaha používania koncovky *-mi*. V prípade lexémy *prd*, kde však nemôžeme uvažovať o spoluhláskovej skupine *rd* porovnateľnej s ostatnými doterajšími prípadmi, keďže sonóra *r* tu funguje ako slabikotvorný konsonant, vo výraznej miere prevažuje koncovka *-mi*. Táto lexéma, ktorá sa používa v hovorovom štýle a je výrazne expresívna, je zároveň aj krátka – tvorená tromi fónami. Tieto vlastnosti zrejme spôsobujú, že sa oveľa častejšie uplatňuje kratšia koncovka *-mi*.

Spontánne používanie oboch koncoviek svedčí o tom, že v jazykovom vedomí bežných používateľov jazyka sú obe tieto koncovky po spoluhláskovej skupine *-rd* vhodné a navzájom zameniteľné.

2.4 Skupina *-rt*

Tabuľka 4. Spoluhlásková skupina *-rt* (*A* – zvieracie substantívum, *Z* – životné substantívum).

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>čert</i> (Z)	12/12	60/69	49/68	<i>náčrt</i>	24/0	100/1	110/0
<i>dezert</i>	6/3	34/35	52/26	<i>pankhart</i> (Z)	5/0	2/5	2/1
<i>expert</i> (Z)	365/26	632/295	2087/490	<i>part</i>	6/5	35/54	54/88
<i>flirt</i>	3/3	6/12	3/5	<i>rezort</i>	168/10	380/163	1328/374
<i>chrt</i> (A)	14/1	48/0	38/0	<i>škrt</i>	58/1	134/3	146/4
<i>import</i>	5/3	28/25	16/9	<i>šport</i>	70/28	246/240	347/395
<i>jogurt</i>	19/9	87/75	79/84	<i>štart</i>	60/15	142/56	223/46
<i>koncert</i>	241/52	275/225	1184/1794	<i>transport</i>	21/2	53/26	37/16
<i>krt</i> (A)	3/0	21/14	19/0	<i>vrt</i>	33/0	225/7	284/4
<i>kurt</i>	30/16	94/523	294/567	<i>žart</i>	29/14	37/27	186/27

Do skupiny substantív zakončených na *-rt* patria osobné životné substantíva *panghart*, *pankhart* a *expert*, substantívum *čert*, ktoré má častejšie životné skloňovanie, zvieracie podstatné mená *chrt* a *krt* a početná skupina neživotných substantív mužského rodu.

V prípade lexémy *expert* prevažuje používanie koncovky *-mi*. Lexémy *pankhart* a *panghart* sa používajú v inštrumentáli množného čísla len zriedka, preto nemožno vyvodzovať všeobecné závery o častejšom používaní niektorej z variantných koncoviek. Použitie koncoviek *-mi* a *-ami* pri expresívnej lexéme *čert* je takmer vyrovnané, aj keď je tu tendencia viac používať koncovku *-ami*. Môžeme z toho vyvodzovať, že smerom k expresívnosti, teda k hovorovosti, sa používateľ prikláňa ku koncovke *-ami*.

Pri zvieracích podstatných menách *chrt* a *krt*, kde *r* funguje ako slabikotvorná sonóra, je výrazná prevaha použitia koncovky *-mi*, tvar *chrtami* sa vyskytuje len jedenkrát.

Podobne ako pri lexémach *chrt* a *krt* aj v neživotných jednoslabičných substantívach *škrť*, *vrt* a takisto pri substantívach *vývrt* a *náčrt* je *r* slabikotvorné, nejde teda o typickú skupinu spoluhlások *rt*, ktorá nasleduje po samohláske. Pri všetkých uvedených substantívach sa preferovala krátka koncovka *-mi*. Prevalu tejto koncovky sme spozorovali aj v tvaroch inštrumentálu plurálu lexém *dezert*, *export*, *galakonzert*, *import*, *koncert*, *rezort*, *štart*, *transport* a *žart*. Takmer vyrovnaný počet výskytov, predsa však s tendenciou častejšieho používania koncovky *-mi*, je pri lexémach *jogurt*, *kurt*, *part* a *šport*. Prevala koncovky *-ami* je pri lexémach *flirt*, *raport*, *riport*, *špurt*.

V tejto skupine substantív mužského rodu výrazne prevláda používanie koncovky *-mi* v inštrumentáli plurálu, len pri malej časti neživotných substantív je častejšie použitie koncovky *-ami*.

2.5 Skupina -kt

Tabuľka 5. Spoluhlásková skupina -kt (Z – životné substantívum).

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>abstrakt</i>	5/0	55/84	51/84	<i>kontrakt</i>	57/10	215/248	181/56
<i>afekt</i>	1/4	14/23	4/10	<i>kontrapunkt</i>	1/0	0/1	0/1
<i>akt</i>	76/36	277/274	510/222	<i>objekt</i>	456/104	716/637	3222/2182
<i>architekt</i> (Z)	81/14	284/206	641/207	<i>pakt</i>	2/2	22/6	8/5
<i>aspekt</i>	232/68	631/889	1230/682	<i>poloprodukt</i>	0/0	1/2	0/2
<i>defekt</i>	24/15	134/139	113/137	<i>prefekt</i> (Z)	5/0	11/8	48/9
<i>delikt</i>	11/3	38/41	24/26	<i>produkt</i>	746/129	722/724	8301/9513
<i>dialekt</i>	19/11	74/55	57/39	<i>projekt</i>	424/94	618/723	3570/2116
<i>direkt</i>	3/1	4/7	2/19	<i>prospekt</i>	6/12	17/67	21/563

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>edikt</i>	4/4	3/9	1/3	<i>punkt</i>	0/3	3/69	1/43
<i>efekt</i>	283/64	517/447	2947/6341	<i>relikt</i>	8/4	33/42	21/24
<i>extrakt</i>	8/2	118/57	533/64	<i>sekt</i>	1/43	9/128	14/0
<i>fakt</i>	203/485	177/625	208/3467	<i>subjekt</i>	822/441	639/751	3668/5685
<i>infarkt</i>	4/1	37/26	27/29	<i>štvortakt</i>	9/0	12/2	21/0
<i>inštinkt</i>	52/16	112/78	102/75	<i>takt</i>	4/6	22/52	13/90
<i>intelekt</i>	0/0	1/2	7/1	<i>trajekt</i>	6/12	45/59	45/50
<i>konflikt</i>	223/58	337/344	917/480	<i>trakt</i>	1/2	9/30	27/19
<i>konspekt</i>	0/0	6/3	7/0	<i>verdiť</i>	59/73	94/92	114/152
<i>kontakt</i>	306/31	634/300	1977/730	<i>viadukt</i>	5/0	8/20	16/22

Z KSSJ (2003) boli vygenerované tieto lexémy zakončené na *-kt*: *abstrakt*, *afekt*, *akt*, *architekt* a *aspekt*. Z počtu výskytov tvarov s oboma možnými koncovkami vyplýva, že použitie koncovky *-mi* a *-ami* je nesystematické a používateľia využívajú obe tieto koncovky tak, že môžu byť chápané ako variantné, pričom tieto varianty sú rovnocenné. Vo verzii SNK prim-2-1-snk-all prevažuje pri všetkých lexémach okrem lexémy *afekt* koncovka *-mi*. V Googli v prípade slov *abstrakt*, *afekt* a *aspekt* prevažuje koncovka *-ami*, v Morfeu prevažuje počet výskytov s koncovkou *-ami* pri lexémach *abstrakt* a *afekt*, pričom výrazne častejšie je použitá koncovka *-mi* pri slove *aspekt*.

Pri životnom substantíve *architekt* prevažuje vo všetkých troch zdrojoch koncovka *-mi*, ale často sa vyskytuje aj tvar s *-ami*.

V tejto skupine slov vidieť jasné rozkolísanie v použití koncoviek *-mi* a *-ami*. Osobitnú pozornosť treba venovať tvaru *aktmi* a *aktami*, kde základný tvar slova môže byť *akt* alebo *aktá*, ale tvary v inštrumentáli plurálu sú homonymné. Slovo *akt* má tri významy: 1. čin, úkon; 2. dejstvo; 3. výtvar., fot. umelecké stvárnenie nahej postavy; jeho výsledok ako umelecké dielo. V SNK prim-2.1-snk-all sa tvar *aktmi* nachádzal 76-krát, z toho v 1. význame bolo 63 výskytov, v 2. význame 1 výskyt a v treťom význame 12 výskytov. Tvar *aktami* sa nachádzal 36-krát, z toho v 1. význame bolo 26 výskytov, v 2. význame 1 výskyt a v 3. význame 6 výskytov.

2.6 Skupina *-st*

Tabuľka 6. Spoluhlásková skupina *-st* (Z – životné substantívum, A – zvieracie substantívum).

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>balast</i>	2/0	5/4	1/2	<i>porast</i>	31/58	182/280	179/733
<i>brest</i>	6/10	5/28	1/21	<i>post</i>	9/44	44/165	62/145
<i>chrúst</i> (A)	4/1	2/5	0/3	<i>pôst</i>	6/6	34/15	62/145
<i>chvost</i>	35/96	41/161	59/155	<i>priepust</i>	2/1	17/25	14/42
<i>kontrast</i>	37/5	132/34	118/34	<i>protest</i>	163/29	163/156	1071/749
<i>krst</i>	2/6	11/31	11/27	<i>prst</i>	7/4117	17/727	25/14507

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>letorast</i>	4/0	4/5	1/6	<i>rest</i>	7/5	11/18	7/38
<i>leukoplast</i>	3/3	2/6	8/4	<i>skvost</i>	16/34	71/265	64/274
<i>list</i>	34/1476	55/762	42/8975	<i>štangast</i> (Z)	10/4	27/23	30/335
<i>manifest</i>	4/8	5/18	4/11	<i>test</i>	125/236	289/714	551/4640
<i>most</i>	21/186	152/453	153/1125	<i>trest</i>	36/199	71/324	78/764
<i>nárust</i>	2/1	46/10	22/7	<i>úšust</i>	3/1	3/1	1/1
<i>nerast</i>	7/4	41/54	41/34	<i>vierozvest</i> (Z)	3/3	8/5	6/2
<i>piest</i>	13/31	33/179	26/758	<i>vpust</i>	0/7	14/10	17/18
<i>plast</i>	18/7	236/245	365/2771	<i>zrast</i>	7/3	17/32	21/38
<i>plást</i>	12/3	18/15	365/2771				

Do tejto skupiny patria tvary maskulín zakončené na spoluhláskovú skupinu *-st*, v ktorých sa pripúšťa variantné použitie obidvoch koncoviek *-mi* aj *-ami* (Horecký, 1996). Patria sem slová pôvodné aj nepôvodné, takmer výlučne neživotné substantíva, v ktorých sú viditeľne zachytené dve tendencie – na jednej strane príklon k obidvom koncovkám, v čom sa jasne prejavuje uvedovanie si variantnosti koncoviek *-mi*, *-ami*, a na druhej strane príklon len k jednej z koncoviek.

K prvej skupine môžeme zaradiť slová ako *nerast*, *porast*, v ktorých sa prejavuje tendencia používať obidve koncovky rovnocenne. Prvú skupinu však netvorí veľa prípadov. Väčšiu skupinu predstavujú substantíva, pri ktorých sa používatelia častejšie prikláňajú buď ku koncovke *-mi*, napr. v slovách *kontrast*, *plast*, *protest*, alebo ku koncovke *-ami* pri jednoslabičných slovách, napr. *chvost*, *list*, *most*, *piest*, *skvost*, *trest*. Počet slov s frekventovanejšou koncovkou *-ami* prevyšoval počet slov s frekventovanejšou koncovkou *-mi*.

Z hľadiska výskytu koncoviek *-mi*, *-ami* pri substantívach zakončených na *-st* v nami skúmaných textoch môžeme súhlasiť so zistením J. Horeckého (1996), podľa ktorého v bežnej jazykovej praxi v slovách končiacich na spoluhláskovú skupinu *-st* prevažuje v inštrumentáli plurálu koncovka *-ami*. Môžeme ju teda v tomto prípade označiť za frekventovanejšiu, a to aj pri jednoslabičných slovách.

2.7 Skupina *-pt*

Tabuľka 7. Spoluhlásková skupina *-pt* (Z – životné substantívum)

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>adept</i> (Z)	84/15	287/133	353/562	<i>lept</i>	0/2	0/5	1/6
<i>koncept</i>	20/3	200/122	322/106	<i>recept</i>	28/104	54/194	66/3402

Zo spoluhláskovej skupiny *-pt* sa z hľadiska výskytu zdali relevantné slová *adept*, *koncept*, *lept* a *recept*. Napriek tomu, že je v týchto slovách v inštrumen-

táli plurálu kodifikované používanie koncovky *-mi*, tvar *receptami* je výrazne frekventovanejšia. Túto tendenciu badať aj v prípade jednoslabičnej lexémy *lept*, ktorej výskyt však nie je natoľko vysoký, aby sme z neho mohli vyvodzovať zhrňujúce závery.

Na druhej strane pri lexéme *koncept* je výraznejší príklon ku koncovke *-mi* rovnako ako v prípade lexémy *adept*, kde môže zas pri distribúcii koncoviek v prospech koncovky *-mi* zohrávať úlohu dištinkcia medzi životnými a neživotnými substantívami.

2.8 Skupina *-ks* a *-x*

Tabuľka 8. Spoluhlásková skupina *-ks*, *-x* (*ks*)

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>keks</i>	3/47	19/113	17/120	<i>kódex</i>	13/2	99/54	74/44
<i>kiks</i>	0/12	1/41	2/27	<i>komplex</i>	77/48	178/214	508/565
<i>komiks</i>	3/16	18/87	30/85	<i>lux</i>	1/0	3/5	9/4
<i>box</i>	20/29	147/355	201/575	<i>paradox</i>	47/9	98/57	74/50
<i>fax</i>	8/19	65/55	52/38	<i>reflex</i>	14/10	117/115	141/78
<i>index</i>	31/13	320/363	232/322	<i>suffix</i>	5/10	9/21	10/14

Do tejto skupiny patria slová cudzieho pôvodu zakončené na spoluhláskovú skupinu *-ks* (*keks*, *komiks*, *kiks*) alebo grafému *-x*, napr. *index*, *kódex*, *komplex*, *paradox*.

Viditeľné sú tu dve tendencie: jednoslabičné slová *keks*, *kiks*, *fax*, *box* sa prikláňajú ku koncovke *-ami*, naopak viacslabičné lexémy *index*, *reflex*, *paradox*, *kódex*, *komplex* sa častejšie vyskytujú s koncovkou *-mi*, a to najmä v SNK. Výsledky z ostatných zdrojov, Google a Morfeo, sú v slovách *index*, *komplex* a *lux* protirečivé. Výrazná prevaha koncovky *-ami* je vo všetkých troch materiálových zdrojoch jednotná pri slovách *komiks* a *suffix*.

Možno povedať, že používanie koncoviek v cudzích slovách zakončených na spoluhláskovú skupinu *-ks* a *-x* nie je ustálené a je výrazne variantné.

2.9 Skupiny *-zd* a *-žd'*

Tabuľka 9. Spoluhlásková skupina *-zd*, *-žd'* (*A* – zvieracie substantívum).

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>drozd</i> (A)	2/3	5/10	32/6	<i>rozjazd</i>	2/19	3/72	1/217
<i>hvízd</i>	1/1	3/17	8/27	<i>vjazd</i>	1/1	35/10	18/6
<i>nádjazd</i>	2/0	21/15	5/8	<i>výjazd</i>	26/3	128/58	123/56
<i>nájazd</i>	127/19	356/121	592/229	<i>zájazd</i>	29/9	92/38	63/32
<i>podjazd</i>	1/1	14/2	6/0	<i>zjazd</i>	20/6	92/79	71/62
<i>prejazd</i>	21/3	93/54	80/34	<i>dážd'</i>	0/249	1/222	2/611

Skupinu substantív mužského rodu zakončených na spoluhláskovú skupinu *-zd* tvoria slová so spoločnou koreňovou morférou *jazd* (*nadjazd, nájazd, podjazd, prejazd, rozjazd, vjazd, výjazd, zájazd, zjazd*), substantívum *hvizd* a zvieracie podstatné meno *drozd*.

Používatelia jazyka pri podstatných mená tohto typu prejavujú výraznú tendenciu prikláňať sa ku koncovke *-mi*. Výnimkou je len slovo *rozjazd*, kde sa častejšie vyskytovala koncovka *-ami*.

Zvieracie podstatné meno *drozd* sa v inštrumentáli plurálu zakončuje dosť disparátne, jednoslabičné slovo *hvizd* sa pomerne častejšie vyskytuje s koncovkou *-ami*. Takisto jednoslabičné slovo *zjazd* je frekventovanejšie používané v tvare *zjazdmi*.

Používanie koncoviek *-mi, -ami* je v slovách zakončených na spoluhláskovú skupinu *-zd* rozkolísané, badať však výraznú tendenciu používať koncovku *-mi*.

Do skupiny *-žd'* patrí len slovo *dážď*, v ktorého prípade sa takmer výlučne uplatňuje tvar *dažd'ami* – v SNK sa nenašiel ani jeden výskyt koncovky *-mi*, naproti tomu koncovka *-ami* sa vyskytovala až 249-krát. Zaradenie spoluhláskovej skupiny *-žd'* medzi tie skupiny, pre ktoré je typické zakončenie *-mi* (porov. Sokolová, 2005), sa javí ako neopodstatnené.

2.10 Skupiny -sk a -zk

Tabuľka 10. Spoluhlásková skupina -sk, -zk (A – zvieracie substantívum).

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>blesk</i>	29/124	32/285	38/626	<i>pysk</i>	0/38	0/107	0/123
<i>disk</i>	47/113	150/531	547/4650	<i>stisk</i>	3/4	3/11	6/10
<i>kiosk</i>	0/3	3/36	3/31	<i>vosk</i>	7/12	4/189	2/316
<i>lesk</i>	0/1	1/16	2/16	<i>vtákopysk</i> (A)	1/0	3/2	1/2
<i>obelisk</i>	4/8	6/18	13/27	<i>výprask</i>	2/0	3/4	5/8
<i>odblesk</i>	3/12	0/3	0/2	<i>záblesk</i>	52/41	60/134	62/119
<i>odlesk</i>	6/3	13/49	10/67	<i>zisk</i>	34/101	36/296	57/1333
<i>potlesk</i>	30/2	3/26	5/20	<i>bozk</i>	17/316	11/257	7/1568

Do skupiny slov zakončených na *-sk* patria napr. slová *blesk, pysk, obelisk, odblesk, zisk* a zaradili sme sem aj zakončenie na skupinu *-zk*, kam patrí len jedna lexéma *bozk*.

Zvieracie substantívum *vtákopysk* sa nevyskytovalo často ani v jednom z našich materiálových zdrojov, ale výsledný pomer medzi použitím koncovky *-mi* a *-ami* je mierne v prospech koncovky *-mi*. V slovách *odlesk, potlesk* a *záblesk* sme sa stretli s protirečivými výsledkami výskytov v SNK, Googli a Morfeu. V ostatných slovách výrazne prevažuje koncovka *-ami*, a to bez

ohľadu na to, či ide o jednoslabičné alebo viacslabičné slová, napr. *pysk, blesk, disk, zisk, bozk, stisk, vosk, kiosk, odblesk, obelisk*.

Na rozdiel od tvrdenia v publikácii *Slovenčina a čeština* (Sokolová a kol., 2005) sa domnievame, že pre túto spoluhláskovú skupinu je typické zakončenie *-ami*.

2.11 Skupiny *-št, -st' a -šť*

Tabuľka 11. Spoluhláskové skupiny *-st', -št, -šť* (Z – životné substantívum, A – zvieracie substantívum).

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>host'</i> (Z)	146/1828	17/705	31/11168	<i>plášť</i>	14/40	6/195	365/2771
<i>rošt</i>	4/4	46/112	51/292	<i>pršiplášť</i>	1/3	1/27	0/13
<i>kliešť</i> (A)	6/261	6/368	13/936	<i>svišť</i> (A)	0/8	0/37	0/17

Do týchto skupín patrí len niekoľko slov, konkrétne lexémy *host', rošt, kliešť, plášť, pršiplášť a svišť*.

Životné maskulínium *host'* vykazuje veľmi výraznú tendenciu vyskytovať sa v inštrumentáli množného čísla v tvare *host'ami*, čo zrejme súvisí práve s jeho jednoslabičnosťou.

V inštrumentálnych tvaroch jednoslabičných zvieracích podstatných mien *kliešť* a *svišť* rovnako prevláda koncovka *-ami* nad koncovkou *-mi*. Tvary *kliešťaťmi/kliešťami* sú homonymné, mohli byť utvorené aj od pomnožného podstatného mena *kliešte*, preto frekventovanejšie zakončenie *-ami* nemôžeme považovať za relevantné. Všetkých šesť výskytov tvaru *kliešťaťmi* v SNK však jednoznačne patrí leme *kliešť*, čo môže potvrdzovať hypotézu, že typickou koncovkou pre životné a zvieracie maskulína je koncovka *-mi*.

Koncovka *-ami* je dominantná v jednoslabičných slovách *rošt, plášť* a rovnako aj vo viacslabičnom slove *pršiplášť*. Všeobecne môžeme povedať, že pre skupiny *-št, -st', -šť* sú typické tvary inštrumentálu plurálu s koncovkou *-ami*.

3. Skupiny tvorené kombináciou sonóry a iného konsonantu

3.1 Kombinácie *l, í, ľ* s konsonantom

Tabuľka 12. Kombinácia sonór *l, í* a iného konsonantu (A – zvieracie substantívum)

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>kľb</i>	108/15	384/147	586/241	<i>asfalt</i>	0/0	13/9	88/8
<i>filc</i>	0/0	1/3	0/2	<i>hlt</i>	23/0	26/0	23/0
<i>fald</i>	0/3	00376	0/9	<i>katapult</i>	5/4	24/23	26/19

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>golf</i>	0/0	1/11	2/6	<i>kolt</i>	8/4	43/24	35/23
<i>glg</i>	13/0	13/1	16/0	<i>kult</i>	27/4	76/63	99/46
<i>dth</i>	297/1	285/10	846/0	<i>pult</i>	26/7	106/103	82/139
<i>kalk</i>	2/2	1/8	1/8	<i>smalt</i>	0/0	4/2	3/2
<i>klk</i>	2/0	17/2	7/1	<i>šilt</i>	1/2	3/6	2/5
<i>vtk (A)</i>	435/0	452/4	2193/1	<i>tringelt</i>	1/1	2/11	0/5
<i>výtk</i>	3/0	43/2	199/3	<i>volt</i>	5/3	22/51	9/36
<i>tík</i>	2/0	8/0	7/0	<i>impulz</i>	92/28	455/172	424/129
<i>chlp</i>	120/15	280/179	366/165	<i>pulz</i>	4/6	36/18	31/14
<i>skalp</i>	6/3	12/4	4/192	<i>sktz</i>	6/0	28/3	32/0
<i>stlp</i>	379/9	364/81	1064/102	<i>píž (A)</i>	0/0	1/0	278/46
<i>alt</i>	0/0	0/13	1/0				

So sonórmi *l*, *l'* a *í* sme zaznamenali tieto kombinácie s inými konsonantmi: *-lb*, *-lc*, *-ld*, *-lf*, *-lg*, *-lh*, *-lk*, *-lk*, *-lp*, *-lp*, *-lt*, *-lz*, *-lž*.

Pri tvaroch I pl. jednoslabičných lexém obsahujúcich *í* ako slabikotvornú spoluhlásku (*kílb*, *stlp*, *tík*) výrazne prevažuje koncovka *-mi*.

Lexémy obsahujúce hlásku *l* v kombinácii s inou spoluhláskou sú takisto zväčša jednoslabičné a vo väčšine prípadov aj tu vo výraznej miere prevažuje koncovka *-ami* (okrem tvarov slov *filc*, *golf*, *kalk* a *alt*). Tvar *faldami* je homonymný, mohol byť utvorený od slova *fald*, ale častejšie od feminína *falda*.

Dvojslabičné slová s uvedenými spoluhláskovými skupinami majú odlišný počet výskytov s variantnými koncovkami. Pri slove *katapult* sa preferuje koncovka *-mi*, pri slove *tringelt* koncovka *-ami* a pri tvaroch slova *impulz* je silná prevaha používania koncovky *-mi*.

3.2 Kombinácie n, ň s konsonantom

Tabuľka 13. Kombinácia sonóry *n* a iného konsonantu (*Z* – životné substantívum, *A* – zvieracie substantívum)

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>díštanc</i>	0/0	2/12	0/15	<i>mítng</i>	21/27	68/45	23/49
<i>financ (Z)</i>	0/1	13/9	8/6	<i>mustang (A)</i>	1/0	1/5	3/4
<i>princ (Z)</i>	10/16	11/47	13/32	<i>puding</i>	2/1	5/19	5/5
<i>punc</i>	0/2	2/2	3/3	<i>slang</i>	0/2	1/7	0/4
<i>pinč</i>	0/0	0/3	1/5	<i>song</i>	8/18	39/158	32/171
<i>pomaranč</i>	41/16	105/67	171/93	<i>šiling</i>	2/12	4/16	3/5
<i>ranč</i>	1/3	5/11	4/22	<i>tréning</i>	60/78	148/250	216/495
<i>autokemping</i>	0/0	1/2	0/3	<i>frank</i>	13/17	51/88	30/50
<i>bumerang</i>	0/4	8/6	4/4	<i>šenk</i>	0/0	0/4	0/2
<i>dabing</i>	0/1	1/12	2/6	<i>tank</i>	40/226	49/215	43/1043
<i>fašiang</i>	2/9	15/56	17/64	<i>precedens</i>	3/0	21/10	5/5
<i>gang</i>	52/23	143/126	181/488	<i>siemens</i>	0/0	10/31	20/60

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>gong</i>	2/1	0/6	0/3	<i>vinš</i>	4/23	20/60	11/55
<i>haring</i>	1/4	3/6	0/2	<i>bronz</i>	2/2	4/14	3/15
<i>kemping</i>	2/3	4/5	2/5	<i>šimpanz</i> (A)	17/4	47/27	76/12

Nami nájdené spoluhláskové skupiny so sonórmi *n*, *ň* sú tieto: *-nc*, *-nč*, *-ng*, *-nk*, *-ns*, *-nš*, *-nz*. Lexémy so spoluhláskovými skupinami *-nd* a *-nt* sme už osobitne opísali vyššie.

Pri dvojslabičných slovách so skupinou *-nc* a *-nč* je používanie koncoviek I pl. nevyvážené, mierne vyššie sú výskyty s koncovkou *-mi* (výnimku tvorí frekvencia koncoviek pri hovorovej lexéme *dištanc*).

Pri jednoslabičných slovách (*punc*, *ranč*) je príklon k používaniu koncovky *-ami*, ale ani počet výskytov s koncovkou *-mi* nie je zanedbateľný.

Skupina spoluhlások *-ng* na konci slova je typická pre prevzaté slová najmä z anglického jazyka. Pri jednoslabičných lexémach *gong*, *slang* sme v tvare I pl. zaznamenali častejší výskyt koncovky *-ami*, pri viacslabičných lexémach *fašiang*, *puďing* je použitie týchto dvoch koncoviek rozkolísané s miernym príklonom k preferovaniu koncovky *-ami*.

V prípade jednoslabičných slov so spoluhláskovou skupinou *-nk* (*frank*, *šenk*, *tank*) majú používatelia jazyka tendenciu používať častejšie koncovku *-ami* ako koncovku *-mi*.

Viacslabičné slová so spoluhláskovou skupinou *-ns* sú *precedens*, *siemens* a *tangens*. Tvar I pl. slova *precedens* vykazuje častejšie použitie koncovky *-mi*, pri slove *siemens* je to naopak, preferuje sa koncovka *-ami*. Jeden výskyt tvaru *tangensami* je zanedbateľný.

Do skupiny slov obsahujúcej kombináciu sonóry *n* a kononantu *š* patrí slovo *revanš*, ktoré sa v tvare I pl. vyskytuje ojedinele, a slovo *vinš*, pri ktorom prevažuje v danom tvare koncovka *-ami*.

V skupine slov so spoluhláskovou skupinou *-nz* sme pri jednoslabičnom slove *bronz* zaznamenali vyšší počet tvarov s koncovkou *-ami*, pri dvojslabičnom zvieracom substantíve *šimpanz* výrazne prevažujú tvary s koncovkou *-mi*.

3.3 Kombinácie *r*, *ř* s konsonantom

Tabuľka 14. Kombinácia sonóry *r* a iného konsonantu (*Z* – životné substantívum)

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>erb</i>	21/22	67/117	67/172	<i>zádrh</i>	1/0	5/0	6/0
<i>hrb</i>	5/1	33/11	16/38	<i>řrk</i>	3/0	6/2	3/1
<i>krb</i>	5/0	67/1	93/4	<i>krk</i>	49/0	116/3	169/3
<i>mudrc (Z)</i>	23/0	90/20	83/18	<i>lesopark</i>	0/0	10/6	7/2
<i>terč</i>	28/56	133/142	147/138	<i>lunapark</i>	0/2	0/7	0/3

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>krč</i>	91/11	294/99	7017/156	<i>mrk</i>	0/0	1/1	1/6
<i>dramaturg</i> (Z)	12/6	53/13	31/8	<i>park</i>	25/56	112/403	80/1096
<i>chirurg</i> (Z)	22/16	63/43	68/36	<i>šperk</i>	36/293	82/244	112/729
<i>metalurg</i> (Z)	2/1	1/3	5/1	<i>štrk</i>	4/1	68/24	61/11
<i>návrh</i>	1000/5	729/41	8351/48	<i>ústrk</i>	4/0	7/1	4/0
<i>podvrh</i>	5/0	18/0	14/0	<i>trs</i>	31/1	82/2	89/6
<i>protinávrh</i>	1/0	12/0	3/0	<i>verš</i>	9/325	6/207	1/1150
<i>rozvrh</i>	2/0	53/0	82/0	<i>exkurz</i>	12/12	15/3	10/3
<i>trh</i>	255/1	497/14	1366/10	<i>konkurz</i>	36/4	110/33	207/13
<i>veľtrh</i>	19/0	70/0	133/1	<i>kurz</i>	65/95	95/523	68/1470
<i>vrh</i>	6/0	72/0	31/0	<i>reverz</i>	1/1	1/5	3/11

Kombinácie sonór *r*, *ř* s konsonantmi sú tieto: *-rb*, *-rc*, *-rč*, *-řč*, *-rg*, *-rk*, *-rs*, *-rš*, *-rt*, *-rz*, *-rd* a *-rt*. Skupiny *-rd* a *-rt* už boli podrobne spracované vyššie.

Skupina jednoslabičných slov so spoluhláskovou skupinou *-rb* je z hľadiska používania koncoviek *-mi* a *-ami* nekoncízna. Tvar *erbami* je častejší ako tvar *erbmi*, naproti tomu tvar *krbmi* je častejší ako tvar *krbami*. Pri tvaroch slova *hrb* je distribúcia obidvoch koncoviek nerovnomerná.

Pri slove *terč* je používanie oboch koncoviek vyvážené, pri slove *mudrc* je jednoznačný príklon k používaniu koncovky *-mi*.

Jednoslabičné slová so slabikotvorným *ř* sú *krč* a *trň*. Pri slove *krč* je výrazná tendencia používať viac koncovku *-mi*, aj pri tvare I pl. slova *trň* je príklon k používaniu koncovky *-mi*, ale nie až v takej výraznej miere.

Výskyt spoluhláskovej skupiny *-rg* bol zaznamenaný iba vo viacslabičných slovách pomenúvajúcich príslušníkov rozličných profesií (*dramaturg*, *chirurg*, *metalurg*). Táto skupina slov je pomerne homogénna, pri všetkých jej členoch prevažuje koncovka *-mi*.

Pri skupine slov so spoluhláskovou skupinou *-rk* je situácia zložitejšia. V prípade jednoslabičných slov, kde *r* funguje ako slabikotvorná hláska (*řrk*, *krk*, *mrk*), je príklon k používaniu koncovky *-mi*. V jednoslabičných slovách s neslabikotvorným *r* *park* a *šperk* je oveľa vyšší počet výskytov s koncovkou *-ami*. Trojslabičné kompozitá *lesopark* a *lunapark* majú rozdielne tendencie pri používaní koncoviek *-mi* a *-ami*: častejší je výskyt tvaru *lesoparkmi*, v prípade slova *lunapark* sa v I pl. preferuje naopak používanie koncovky *-ami*.

Slovo so spoluhláskovou skupinou *-rs* (*trs*) je použité častejšie s koncovkou *-mi*, pri slove so spoluhláskovou skupinou *-rš* (*verš*) je výrazne častejšie používanie koncovky *-ami*.

V tvare I pl. jednoslabičného slova obsahujúceho hlásky *-rz* – *kurz* sa používateľia jazyka prikláňajú k používaniu koncovky *-ami*, pri viacslabičných slovách *exkurz*, *konkurz* sa častejšie používa koncovka *-mi*.

3.4 Kombinácie m s konsonantom

Tabuľka 15. Kombinácia sonóry m a iného konsonantu (Z – životné substantívum)

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>jamb</i>	0/0	0/2	0/0	<i>kemp</i>	1/4	18/51	38/63
<i>triumf</i>	7/22	17/140	13/201	<i>tramp</i> (Z)	7/0	12/24	12/23
<i>tromf</i>	9/29	25/100	16/152	<i>lump</i> (Z)	3/3	4/13	1/43

Sonóra *m* je súčasťou týchto kombinácií s konsonantmi: *-mb*, *-mf* a *-mp*.

Výskyt tvaru I pl. je pri slove so spoluhláskovou skupinou *-mb* (*jamb*) taký nízky, že ho nemôžeme považovať za relevantný a vyvodzovať z neho závery. Pri tvaroch lexém *triumf* a *tromf* bola preferovaná koncovka *-ami*. Aj pri jednoslabičných lexémach so spoluhláskovou skupinou *-mp* (*kemp* a životné substantívum *lump*) prevažuje používanie koncovky *-ami*, ale ani počet nájdených tvarov s koncovkou *-mi* nie je zanedbateľný.

3.5 Kombinácie j s konsonantom

Tabuľka 16. Kombinácia sonóry j a iného konsonantu (Z – životné substantívum)

Substant.	SNK	Google	Morfeo	Substant.	SNK	Google	Morfeo
<i>ofsajd</i>	0/2	1/4	2/2	<i>šejk</i> (Z)	6/4	16/10	9/16
<i>pôjd</i>	0/0	0/3	0/1	<i>štrajk</i>	30/51	21/136	10/1216
<i>sejf</i>	1/0	17/0	9/0	<i>policajt</i> (Z)	1047/86	501/250	4440/1237
<i>brejk</i>	49/45	85/61	93/121				

Sonóra *j* sa vyskytuje s konsonantmi v takýchto kombináciách: *-jd*, *-jf*, *-jk*, *-jt*.

Slová so spoluhláskovou skupinou *-jd* majú v tvare I pl. malý počet výskytov. V prípade jednoslabičného slova *pôjd* aj dvojslabičného prevzatého slova zo športovej oblasti *ofsajd* prevažuje počet výskytov s koncovkou *-ami*.

Jediná nájdená lexéma so spoluhláskovou skupinou *-jf* – *sejf* sa vyskytuje výlučne v tvare *sejfmí*, koncovku *-ami* v tvare I pl. sme nezaznamenali.

Pri jednoslabičných slovách *brejk* a *šejk* so spoluhláskovou skupinou *-jk* je používanie koncoviek *-mi* a *-ami* nesystematické, pri slove *štrajk* výrazne prevláda počet výskytov s koncovkou *-ami*.

V tvare I pl. životného substantíva *policajt* sa používajú koncovky *-mi* aj *-ami*, veľmi výrazne však prevláda počet výskytov s koncovkou *-mi*.

4. Záver

Naša sonda do problematiky reálneho používania variantných koncoviek *-mi*, *-ami* v inštrumentáli plurálu pri substantívach mužského rodu a porovnávanie pravidiel na ich používanie potvrdzuje, že v takmer všetkých substantívach mužského rodu zakončených na dve a viac spoluhlások prevláda a upevňuje sa koncovka *-mi* ako základný variant v paradigme slov vzorov *chlap*, *dub*, *stroj* a konkurenčný variant v paradigme *hrdina*, čo korešponduje s podobnými závermi L. Dvonča (1984) a J. Dolníka (2000).

Distribúcia koncoviek *-mi*, *-ami* nám v jednotlivých prípadoch odhalila niekoľko tendencií, ktoré môžeme zhrnúť do nasledujúcich bodov:

1. Pre životné maskulína je typická koncovka *-mi*. To sa potvrdilo takmer výlučne vo všetkých prípadoch, napr. *expert*, *lord*, *architekt*, *adept* a pod. Výnimku predstavujú jednoslabičné životné mužské podstatné mená, napr. *host'*, *bard*, v ktorých sa uprednostňovala koncovka *-ami*.
2. Pri zvieracích substantívach je frekventovanejšia koncovka *-mi*. Rovnako ako pri osobných životných maskulínach sa táto tendencia potvrdila aj vo viacslabičných zvieracích substantívach, napr. *šimpanz*, v jednoslabičných, napr. *kliešť*, *svišť*, sa preferoval sufix *-ami*.
3. V jednoslabičných slovách sa preferuje koncovka *-ami*. Jednoslabičnosť je vlastnosť, ktorá výrazne ovplyvňuje výber koncovky v inštrumentáli plurálu mužských substantív. Slová typu *zisk*, *tisk*, *park*, *vinš*, *song* a dokonca aj životné a zvieracie jednoslabičné maskulína majú prevahu koncovky *-ami*, napr. *červ*, *host'*, *princ*, okrem jednoslabičných slov typu *chrt*, *krt*, *prd*, kde je sonórna hláska slabikotvorná a prevažuje koncovka *-mi*.
4. Častejšie sa koncovka *-ami* používa v hovorových (až expresívnych) výrazoch. Domnievame sa, že smerom k hovorovosti alebo k expresívnosti výrazu (alebo konkrétneho tvaru) je pravdepodobnosť použitia koncovky *-ami* vyššia. Potvrdilo sa to napr. v slovách *vagabund* alebo *čert*.
5. Spoluhlásková skupina *-kt* sa javí ako adept na zaradenie medzi skupiny, v ktorých sa pripúšťa variantné použitie *-mi* a *-ami*. Suffixy *-mi*, *-ami* by sa v prípade tejto skupiny mohli považovať za rovnocenné varianty aj vzhľadom na to, že obidve fonémy *k* a *t* patria medzi šumové hlásky, čo vedie, najmä v hovorených prejavoch, k používaniu koncovky *-ami*. Táto skutočnosť zároveň korešponduje s vyššie uvedeným pravidlom z Morfológie slovenského jazyka (1966), podľa ktorého sa koncovka *-ami* vyskytuje v slovách zakončených na dve šumové spoluhlásky.
6. Pozoruhodné bolo zistenie, že pre skupiny *-rd*, *-nt*, *-st* a *-sk*, v prípade ktorých sú pravidlá formulované jasne v prospech koncovky *-mi*, sa reálne výskyty prikláňajú ku konkurenčnej koncovke *-ami*.
7. V slove *dážď* by bolo vhodné zvážiť relevantnosť koncovky *-mi* vzhľadom na to, že všetky nájdené výskyty boli v prospech koncovky *-ami*.

Na základe skúmaného materiálu môžeme konštatovať, že používanie inštrumentálu plurálu mužských substantív nie je medzi používateľmi jazyka ustálené. Napriek tomu, že v slovách zakončených na spoluhláskovú skupinu sa zväčša správne používa koncovka *-mi*, výskyt koncovky *-ami* nie je zanedbateľný a svedčí o oveľa väčšej variantnosti, akú pripúšťajú jednotlivé kodifikačné príručky.

Zároveň sa ukázalo (alebo potvrdilo), že texty v Slovenskom národnom korpuse pochádzajú prevažne zo zdrojov, v ktorých prešli korektorskou úpravou – zistené frekvenčné hodnoty sa nezriedka dosť výrazne odlišovali od výsledkov zistených v internetových vyhľadávачoch Google a Morfeo. Výsledky hľadania z verzie prim-2.1-snk-all sme považovali aj za presnejšie a dôveryhodnejšie ako výsledky z internetových zdrojov.

Literatúra

- DOLNÍK, J.: Vývin morfológie súčasnej spisovnej slovenčiny (Prehľad zverejnených poznatkov). In: Z vývinových tendencií a zmien súčasnej slovenčiny. Studia Academica Slovaca. Separát. Red. J. Mlacek. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského 2000, s. 277 – 286.
- DVONČ, L.: Dynamika slovenskej morfológie. Bratislava: Veda 1984.
- HORECKÝ, J.: Medzi prstami či medzi prstmi? In: Kultúra slova, 1998, roč. 32, č. 1, s. 55.
- Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966.
- NAVRÁTIL, L.: Inštrumentál množného čísla podstatných mien. In: Kultúra slova, 2002, roč. 36, č. 3, s. 139 – 144.
- PISÁRČIKOVÁ, M.: S princípmi a dokumentmi. In: Kultúra slova, 1995, roč. 29, č. 4, s. 248.
- Slovenský národný korpus. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2006. Dostupný z WWW: <http://korpus.juls.savba.sk>.
- SOKOLOVÁ, M. a kol.: Slovenčina a čeština. Synchronne porovnanie s cvičeniami. Bratislava: Metodické centrum Studia Academica Slovaca Vydavateľstva Univerzity Komenského 2005.